Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

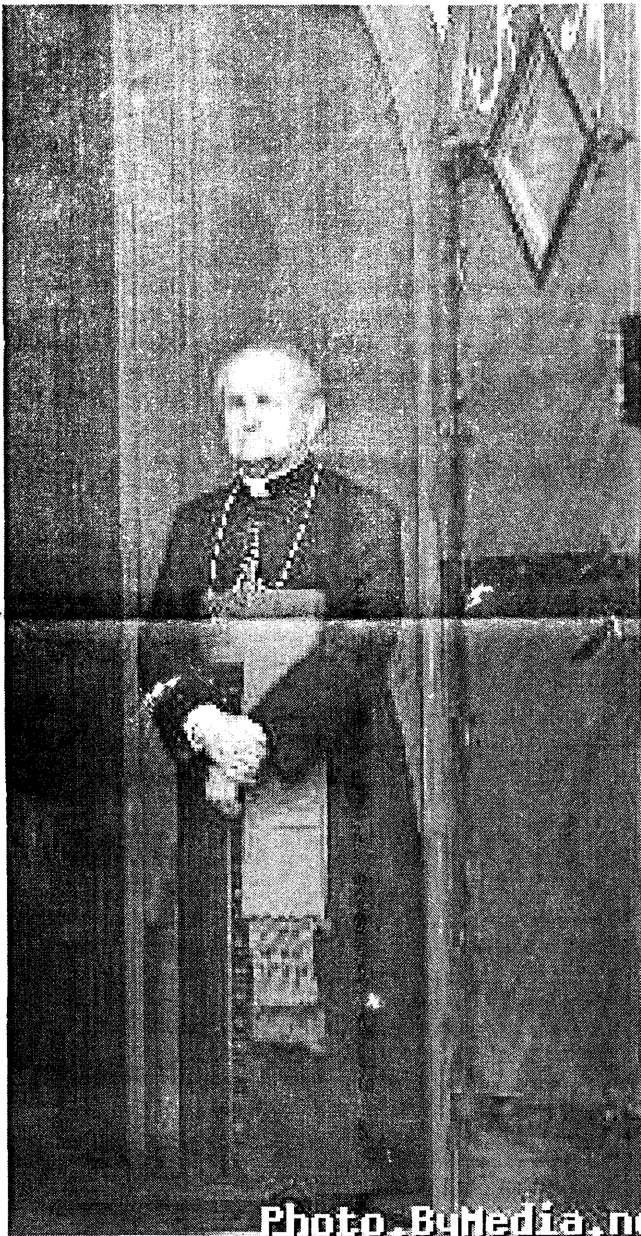

наша слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года **№ 41 (676)** **20 КАСТРЫЧНІКА 2004 г.**

Вельмішаноўны спадар Казімір Свёнтак!

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны" мае за гонар павіншаваць Вас, Кардынала, арцыбіскупа Менска-Магілёўскага з слаўнай датай, 90-годдзем ад дня нараджэння.

Ваш жыццёвы шлях не быў усеяны ружамі. Падчас пераследу Каталіцкага касцёлу вы зведалі жахі савецкіх турмаў і сталінскіх канцлагераў. Вы пакутавалі, але ўсюды і заўсёды заставаліся верным Хрысту і Ягонаму Евангелію. Ваша цвёрдая грамадзянская пазіцыя - узор для іншых. Звязаўшы свой лёс з Беларуссю, Вы дабраславілі беларушчыну. Беларускамоўныя ксяндзы, беларуская імша з кожным годам пашыраюцца. У большасці касцёлаў краіны гучыць спрадвечнае беларускае слова. Ваш надзвычайны уклад у рэлігійную культуру заслужана адзначаны высокай узнагародай — прэміяй "Fidei testis" ("Сведка веры"), якую Вы атрымалі з рук Папы Рымскага Яна Паўла II.

Хай і надалей беражэ Вас Пан Езус, якому Вы "даручылі сваё жыццё".

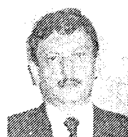
З павагай

Старшыня ГА
"ТБМ імя Ф. Скарыны"
Алег Трусаў.

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

http://niva.iig.pl
redakcja@niva.iig.pl

№ 41 (2526) Год XLIX — Беласток, 10 кастрычніка 2004 г. — Цана 2,00 зл.

Заява

Сябры Таварыства беларускай мовы, грамадзяне Беларусі занепакоеныя сітуацыяй, якая складваецца вакол беларускай беластоцкай газеты "Ніва".

Старшыня ТБМ Алег Трусаў звярнуўся з гэтай нагоды з лістом да амбасадара Польшчы ў Беларусі. Па ўсёй краіне ў арганізацыях ТБМ разгортваецца збор подпісаў у падтрымку газеты "Ніва". Лісты з подпісамі накіроўваюцца на адрас амбасады Польшчы ў Менску і консульства Польшчы ў Гародні.

Беларусы не разумеюць, як трактаваць націск польскіх уладаў на "Ніву". З аднаго боку Польшча - у Еўразвязе, а з другога махровая антыбеларускасць, як бы спісаная з праграм Арміі Краёвай першых пасляваенных гадоў. Ці можа гэта, як і ў Беларусі, ніяка не палітыка, а звычайныя стасункі "хозяйствующих субъектов", скажам, нашай пракуратуры і нейкай беларускай апазіцыйнай ці проста недзяржаўнай газеты.

Яраслаў Грынкевіч.

ВЫДАТНЫ ВУЧОНЫ І ПЕДАГОГ

Прафесару Івану Лепешаву - 80

23 кастрычніка спаўняецца 80 гадоў Івану Якаўлевічу Лепешаву - доктару філалагічных навук, прафесару кафедры беларускай мовы Гарадзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Янкі Купалы.

Чытачам "Нашага слова" вельмі добра знаёмае гэта прозвішча па яго шматлікіх артыкулах на старонках штотыднёвіка - заўсёды надзённых, цікавых, бескампрамісных, з відавочнай грамадзянскай пазіцыяй іх аўтара. Артыкулаў, якія і напісаны на адным дыханні, і гэтак жа чытаюцца на адным дыханні. Беручы ў рукі "Наша слова" і бачачы там публікацыю І.Я. Лепешава, не абмінеш яе абыякава і нізашто не прапусціш.

Ён прайшоў доўгі і складаны жыццёвы шлях. Як сам пісаў ён аднойчы пра сябе: "Быў на кані і пад канём, больш, канешне, пад канём".

Нарадзіўся ён на Віцебшчыне, у вёсцы Іскозы Дубровенскага раёна. Перад вайной паспеў скончыць 8 класаў, здаць экстэрнам экзамены за дзевяты клас, паступіць у двухгадовы Аршанскі настаўніцкі інстытут і закончыць першы курс.

З 1944 года - на III Беларускім фронце. Двойчы паранены. Узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны, медалямі "За адвагу", "За баявыя заслугі" і іншымі. У 1948 г. закончыў (на выдатна) настаўніцкі інстытут. 17 гадоў настаўнічаў спачатку ў Свіслацкай СШ, а пасля ў Шчучынскім раёне. Узнагароджаны знакам "Выдатнік народнай адукацыі". Выкладаючы ў школе беларускую і рускую мовы і літаратуры, завочна скончыў Гарадзенскі педінстытут (на выдатна), а ў 1971 г. - аспірантуру пры Менскім педінстытуце. У тыя ж гады публікаваўся амаль ва ўсіх беларускіх і некаторых маскоўскіх газетах, у некалькіх часопісах і змог апублікаваць у рэспубліканскім выдавецтве "Народная асвета" дзве кнігі, на якія было надрукавана аж 7 добрых водгукаў-рэцэнзій.

З 1971 года - у Гарадзенскім педінстытуце (пасля - універсітэце). Абараніў кандыдацкую дысертацыю, а ў 1985 г. - доктарскую.

Яго, у меру патрабавальнага і ў меру паблажлівага, паважаюць і любяць студэнты. Ён хутка знаходзіць з імі агульную мову.

Ён вельмі многа піша і друкуецца. На творчым рахунку прафесара - 404 публікацыі. Сярод іх 31 кніга. Амаль усе напісаны аднаасобна. Гэта манаграфіі, слоўнікі, навучальныя дапаможнікі. Варта сказаць, што тры ягоныя вялікія працы выйшлі ў самым галоўным нашым выдавецтве - "Беларуская Энцыклапедыя": двухтомны "Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы", "Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў", "Слоўнік беларускіх прыказак". Пра названы двухтомнік пісалі ў друку, што гэты вялізны і працаёмкі даведнік пад сілу хіба толькі цэламу акадэмічнаму калектыву.

Навуковыя і метадычныя працы Івана Якаўлевіча - гэта 540 уліковавыдавецкіх аркушаў, або 8500 старонак. Не ведаем, ці ёсць яшчэ ў каго з беларускіх навукоўцаў такі вялікі творчы багаж. На пытанне пра методыку яго навуковай працы і пра тое, як ён змог дасягнуць такіх вынікаў, І. Я. Лепешаў адказвае: "Не скажу, што гэта лёгкі занятак. Не, ён і радасны па завяршэнні, і пакутлівы, ледзь не катаржны. Напрошваецца параўнанне з катаржанінам, які дабраахвотна прыкаваў сябе да пісьмовага стала. А для мяне гэты занятак даўнымдаўно стаў арганічнай патрэбай, другой натурай. Я не магу не пісаць. Мяне як магнітам цягне да гэтага ў вольныя ад аўдыторных заняткаў гадзіны і дні. Выхадных не бывае. Каб штосьці новае сказаць у навуцы, трэба добра ведаць, што зрабілі папярэднікі. Шмат чытаю: навуковую літаратуру, мастацкія творы, часопісы, газеты. Чытаючы, нярэдка знаходжу тое, што можа спатрэбіцца ў далейшым. Увесь час раблю выпіскі з прачытанага. У маёй картатэцы каля 90000 картак. Многія з іх сталі асновай для маіх кніг і артыкулаў. Ёсць і карткі-паказальнікі - дзе што шукаць, па розных тэмах. А галоўнае - самадысцыпліна і праца, праца, штодзённая, напружаная."

Мы, былыя яго студэнты, затым аспіранты, а цяпер аступененыя універсітэцкія выкладчыкі, выказваем яму словы глыбокай удзячнасці за падтрымку і бацькоўскую апеку і ад шчырага сэрца жадаем і надалей заставацца такім жа энергічным, працавітым, няўрымслівым і неспакойным.

Марына Якалцэвіч,
Ірына Хлусевіч,
кандыдаты філалагічных навук.

Сакратарыят ТБМ, рэдакцыя "Нашага слова" віншуюць сп. І. Лепешава з 80-годдзем. Мы зычым сталаму нашаму сябру плёну ў працы на карысць Бацькаўшчыны.

ЛЕТАПІС ТАВАРЫСТВА

Падрыхтавала Ірына Марачкіна

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

1996 год.

21 лютага.

"Наша слова" № 8 надрукавала заяву, падпісаную Нілам Гілевічам, Рыгорам Барадуліным, Міколам Ермаловічам, Уладзімірам Конанам, Зьміцерам Санько, Уладзімірам Арловым з нагоды чарговай русіфікатарскай акцыі Міністэрства адукацыі, адмены пісьмовага экзамену па беларускай мове за курс сярэдняй школы.

28 лютага.

З ініцыятывы Віцебскай гарадской арганізацыі ТБМ наладжаны гарадскі сход па пытанні выканання законаў аб мовах і адукацыі. Акрамя сяброў ТБМ у сходзе бралі ўдзел прадстаўнікі прадпрыемстваў, ВНУ, арганізацый, настаўнікаў і бацькоў вучняў беларускамоўных класаў г. Віцебска. Прынятая заява "У абарону беларускай мовы".

Люты.

Міжнародным фондам Еўразія падведзены вынікі конкурсу, прысвечанага развіццю электронных камунікацый, у якім брала ўдзел Таварыства беларускай мовы. Усяго было пададзена 277 заяваў з трох краін — Беларусі, Малдовы і Украіны. Праект ТБМ "Электронны фонд беларускай мовы і сетка лінгвістычнай інфармацыі ў Беларусі" атрымаў фінансавую падтрымку ў памеры 15000 долараў ЗША. Створана навуковая рада пад кіраўніцтвам доктара філалагічных навук Генадзя Цыхуна, якая будзе ажыццяўляць кіраўніцтва праектам.

6 сакавіка.

Сакратарыят ТБМ звярнуўся з заявай у Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь і Міністэрства адукацыі і навукі з нагоды адмены пісьмовага экзамену па беларускай мове, у якой патрабуе ўвядзення абавязковага экзамену па беларускай мове як выпускнога, так і ўступнага.

30 сакавіка.

У сталічным Доме літаратара адбылася навуковая канферэнцыя "Дыскрымінацыя беларускай мовы ў Беларусі: гістарычны, палітычны і лінгвістычны аспекты", якую наладзіла ТБМ. Прынятыя рэзалюцыі: "Дыскрымінацыя беларускай мовы ў Беларусі", "Аб стане беларускай мовы і аб стане беларускамоўнай адукацыі", накіраваныя старшыні і дэпутатам Вярхоўнага Савета Беларусі, Ураду Рэспублікі Беларусь.

Сакавік.

Са сталічнага праспекта Ф. Скарыны знік кіёск ТБМ. Прычына — рашэнне гарадскіх уладаў, згодна з якім драўляная канструкцыя кіёска павінна быць заменена металічнай.

На паседжанні Менскай гарадской рады ТБМ абмеркавана пытанне аб падрыхтоўцы і правядзенні ў траўні "круглага стала" "Захаванне моўнага рэжыму ў беларускамоўных навучальных установах Менска".

23 красавіка.

Сябры ТБМ Лагойшчыны адзначылі 110-ю гадавіну з дня нараджэння свайго славутага земляка Змітрака Бядулі.

24 красавіка.

"Наша слова" надрукавала рэкамендацыі для бацькоў, што рабіць, калі клас ці ўся школа, у якой вучацца іхнія дзеці, з беларускай мовы навучання пераведзеныя ў расійскую.

30 красавіка.

"Наша слова" № 18 у публікацыі "Да ўвагі бацькоў" раіць, што рабіць, калі адмаўляюцца прыняць Вашую заяву для навучання дзіцяці па-беларуску.

Красавік.

Пабачыла свет кні-га Яўгена Цумарава "Пер-шы мікрафон". Кніга пра тое, як дэпутаты-патрыёты 12-га склікання ў Авальнай зале адстойвалі права на існаванне духоўных каштоўнасцяў нацыі, яе культуры, гісторыі і мовы.

Сакратарыят ТБМ прыняў заяву, у якой выказаны пратэст у сувязі з рэпрэсіямі, ужытымі ўладамі супраць удзельнікаў акцыі "Чарнобыльскі шлях" 26 красавіка, у прыватнасці супраць сябра Рады Юрыя Хадыкі. У заяве ўтрымліваецца патрабаванне вызвалення ўсіх затрыманых удзельнікаў "Чарнобыльскага шляху".

3 траўня.

У Доме ўрада адбылася сустрэча прадстаўнікоў ТБМ і ТБШ з Старшынём Вярхоўнага Савета Сямёнам Шарэцкім, які выказаўся пра неабходнасць вяртання беларускай мове страчаных ёй пазіцый у сферы адукацыі.

16 траўня.

"Наша слова" № 20, № 26, № 30 змяшчае матэрыялы пад загалоўкам "ТБМ патрэбна рэфармаванне" сярод аўтараў Ул. Панада, Ніна Канунікава, Аляксей Саламонаў.

14 чэрвеня.

У сталічным Доме літаратара адбылося паседжанне "круглага стала" на тэму "Факты знішчэння сістэмы беларускамоўнай адукацыі". Арганізатары "круглага стала" — ТБМ, ТБШ, Менскі гарадскі бацькоўскі камітэт беларускамоўных школаў і класаў — у прынятай рэзалюцыі заявілі пра намер пачаць збор сведчанняў грамадзян Беларусі аб парушэннях дзяржаўнымі структурамі прынцыпу этнічнай і моўнай роўнасці ў дачыненні да іх. Гэтыя сведчанні разам з імёнамі асобаў, вінаватых у парушэнні правоў чалавека, склаўшы "Белую кнігу", стануць базаю працягу праваахоўнай дзейнасці арганізацый-ініцыятараў "круглага стала".

Чэрвень.

Пінскія рэгіянальныя арганізацыі ТБМ і ТБШ правялі сумеснае паседжанне па пытанні стану беларускай мовы ў горадзе, прыняўшы заяву "Аб праблеме падрыхтоўкі нацыянальных кадраў у Рэспубліцы Беларусь".

29 жніўня.

Праз "Наша сло-ва" № 35 старшыня ТБМ Ніл Гілевіч звярнуўся да студэнцкай і вучнёўскай моладзі Беларусі з лістом "Вучыцца праўдзе і нацыянальнай годнасці".

Жнівень.

Старшыня Лідскай арганізацыі ТБМ імя Ф. Скарыны Міхась Мельнік выдаў свой першы паэтычны зборнік "Скрыжаванне".

Праз газету "Наша слова" № 34 да міністра адукацыі і навукі Беларусі Васіля Стражава звярнуўся прафесар Аляксей Саламонаў з пытаннямі, якія ён задаў міністру падчас прамой лініі з чытачамі "Звязды", але адказаў на іх не атрымаў.

У "Нашым слове" № 34 чытачы знойдуць адказ на пытанне, што трэба рабіць беларусу, калі парушаюцца правы навучаць дзяцей на роднай мове.

Гомельская абласная арганізацыя Таварыства беларускай мовы напярэдадні навучальнага года правяла канферэнцыю з запрашэннем прадстаўнікоў гарадскіх улад аб стане беларускамоўнага навучання ў горадзе. Адзначалася рэзкае скарачэнне ў Гомелі школаў і садкоў з беларускай мовай навучання і выхавання.

17 кастрычніка.

На сумесным паседжанні сакратарыята ТБМ і канцылярыі ТБШ зацверджана Палажэнне аб "Белай кнізе" і склад яе рэдакцыйнай камісіі, а таксама рашэнне аб арганізацыі акцыі па зборы подпісаў у абарону беларускамоўнай вышэйшай школы.

(Працяг у наступным нумары.)

Мовазнаўчы досвед

Навуказнавец – навукавед

Перакладныя слоўнікі, пачынаючы з "Русско-белорусского словаря" 1982 года, падаюць у беларускай частцы два гэтыя словы: "Науковед – навукавед, навуказнавец". (РБС-82. Т.1, с. 503). Тое сама і ва ўсіх яго перавыданнях. Напрыклад, у РБС-93 (т.2,с.168), РБС-99 (с.460) ды іншых.

Ці апраўданае выкарыстанне ў беларускай літаратурнай мове слова ***"навукавед"***? На маю думку, не. І вось чаму. Найменне даецца навукоўцу, як вядома, паводле той галіны ведаў, якую ён даследуе, распрацоўвае; напрыклад, ***мовазнавец*** - спецыяліст у галіне мовазнаўства. ***Навуказнавец*** – спецыяліст у галіне навуказнаўства. Сама намінацыя спецыяліста ўтвараецца ад назвы галіны спецыяльнасці з выкарыстаннем суфікса ***–ец***, які далучаецца да скарочанае асновы слова - назвы спецыяльнасці: ***мовазнаўства – мовазнав-ец, навуказнаўства – навуказнав-ец.*** А вось ***навукавед*** не мае свайго ўтваральнага слова. Гэта штучна перанесенае ў беларускую частку слоўнікавага артыкула слова з рускай мовы, дзе яно мае і сваю ўтваральную базу: ***науковедение – науковед.***

Невыпадкова, што перакладныя слоўнікі не фіксуюць гэтага штучнага для нашай мовы ***"навукавед"***, а толькі натуральнае: "Навуказнавец – науковед" (Беларуска-рускі слоўнік. Т.1. Мінск, 1988, с. 715).

І тлумачальныя слоўнікі не змяшчаюць на сваіх старонках гэтага ***"навукавед"***.

У слоўніку 1996 года бачым толькі: "Навуказнавец м. спецыяліст па навуказнаўству" (ТСБЛМ, с.359). Праўда, не абышлося тут і без штучнага: "Мовавед, м. тое, што і мовазнавец // прым(етнік) моваведскі". Але ж такога штучнага дэрывата ***"моваведскі"*** не сустрэнем больш нідзе (акрамя гэтага слоўніка), бо прыметнікі ўтвараюцца тут ад назоўнікаў - назваў спецыялістаў з выкарыстаннем суфікса **-ч-**, што фіксуе і гэты слоўнік: "Мовазнавец. м. спецыяліст у галіне мовазнаўства // прым. мовазнаўчы".

Дарэчы, і ў перакладных слоўніках падаюцца вытворныя лексемы толькі ад натуральнага беларускага слова: "Науковед – навукавед, навуказнавец і науковедение –навуказнаўства, науковедческий – навуказнаўчы" (Русско-белорусский словарь. Мн., 1993, Т.2, с. 168). Гэта таксама сведчыць пра штучнасць пераносу ў беларускую мову неўласцівага ёй ***"навукавед"***.

Павел Сцяцко.

І ніхто у зале не гукнуў: "Калегі, хто ж мы з вамі тут?"

Тэмай чарговай штогадовай канферэнцыі работнікаў школаў і прафтэхвучэльняў горада было "Стварэнне аптымальнага асяродку ва ўстановах адукацыі Слуцка" – з такім дакладам выступіў начальнік аддзела адукацыі гарвыканкама М. Сакавец. Што здзівіла некаторых з яе ўдзельнікаў, дык гэта малалюднасць аўдыторыі ў зале школы-інтэрната з грынаццаці школаў і трох ПТВ сабралася чалавек семдзесят.

Яно і не дзіўна: ад кожнай вучэльні запрасілі толькі членаў адміністрацыі (дырэктар, завуч, намеснік на выхаваўчай рабоце) і старшыню прафсаюзнай суполкі. Ды некалькі чалавек з ліку "перадавых" педагогаў. Дакладчык падрабязна спыніўся на здабытках педагаічнай суполкі горада. А яны ёсць. Колькасць настаўнікаў якія маюць вышэйшую кваліфікацыйную катэгорыю павялічылася з 12,6 працэнта чатыры гады таму да 27,7 – сёлета. Да працы ў новым навучальным годзе прыступіла 19 маладых спецыялістаў. У мінулым навучальным годзе амаль 65 працэнтаў школьнікаў набывалі веды ў профільных і класах з паглыбленым вывучэннем прадмету, 92 працэнты выпускнікоў ліцэйскіх класаў паступілі ў ВНУ. У цэлым, па выніках паступлення туды школьнікаў горада, нічога не скажаш. Але ж вялоўцы гэтай "урэзанай" канферэнцыі, два настаўнікі з 10-й СШ, дакладчык, усе дзесяць выступіўшых у спрэчках яе ўдзельнікаў размаўлялі толькі на расейскай мове. Ніхто нават слоўцам не абмовіўся аб тым, як за апошнія, два-тры годы ў школах горада пазакрывалі беларускамоўныя класы і цяпер родная мова апынулася, як кажуць, на задворку як атрыбут афіцыйнага дзяржаўнага двухмоўя. Не болей.

Выступоўцы ігнаравалі беларускую мову, а лейтматывам іх размоў з трыбуны было: галоўнае ў рабоце педагога – інавацыі, індывідуальны падыход да кожнага вучня, укараненне новых тэхналогій. Толькі не адраджэнне роднай мовы, якая пасля сумнавядомага рэферэндуму 1995 года стала падчарыцай у нашай дзяржаве, ёю нагараджаюць не толькі чыноўнікі ў сталіцы, а і ў нізах", у абласных і малых гарадах і мястэчках, на трох дзяржаўных тэлеканалах.. Затое у стылі савецкай эпохі гучалі з вуснаў выступоўцаў словы ўдзячнасці мясцовым уладам, кіраўнікам гарвыканкаму. І не знайшлося ў зале хоць аднаго смелага і прынцыповага чалавека, які б усгаў і кінуў вокліч: "Калегі, хто ж мы з вамі – беларусы ці расейцы, апамятаймася!"

Мала надзей і на тое, што калі б канферэнцыя ладзі-лася не ў вузкім, "начальніцкім", коле, а з прысутнасцю шараговых настаўнікаў, такі смелы знайшоўся б.

Дарэчы, у далёкія гады "развітога сацыялізму", калі, як і сёння, усе школы горада былі расейскамоўнымі, у горадзе ведалі настаўніка вячэрняй школы, былога партызана, які адзін не такіх вось канферэнцыях выступаў па-беларуску, а ў кулуарах дырэктары школаў, пасмейваючыся, абзывалі яго употай "нацдэмам" толькі ён быў не з запалоханага дзесятку, заставаўся сумленным, шчырым беларусам яшчэ за дзесятка паўтара гадоў да перабудовы.

Мікола Кутнявецкі,
г. Слуцк.

Не стала Міхася Пацука

На 55-м годзе жыцця трагічна абарвалася жыццё Міхася Пацука.

Спявак нарадзіўся ў гомельскай вёсачцы Пярэраўскі Млынок. Меў добрую і грунтоўную адукацыю і прыгожы тэнар. Міхась Пацук стаяў ля вытокаў адраджэння беларускай мовы і культуры канца 80-х - пачатку 90-х гг. Ён заўсёды года размаўляў на роднай мове. Калі ў 1991 годзе Вольга Іпатава заснавала новае беларускамоўнае выданне - штотыднёвік "Культура" - менавіта Міхась Пацук упрыгожыў сваім фота вокладку 1-га нумара газеты. Ён шмат выступаў з канцэртамі ў нашай краіне і па-за яе межамі. Быў салістам ансамбляў "Вяселле" і "Свята". Пацук сябраваўз многімі дзеячамі беларускай культуры і быў шчырым беларусам.

Аляксей Шалахоўскі.

З'езд гісторыкаў у Кракаве

З 15 да 18 верасня 2004 г. у Кракаве адбыўся 17-ы ўсеагульны з'езд польскіх гісторыкаў, які праходзіў пад дэвізам "Традыцыя і сучаснасць – тоеснасць". Такі з'езд польскіх гісторыкаў збіраецца раз у пяць гадоў. Делегаты з'езду выбіраюцца навуковымі і універсітэцкімі коламі, запрашаюцца і настаўнікі. Паколькі сярод арганізатараў з'езду былі Кракаўскі універсітэт і Кра-каўская педагагічная акадэмія, то на некаторыя сек-цыйныя паседжанні прыходзілі студэнты гэтых вышэйшых навучальных установ.

Галоўнымі тэмамі з'езду былі "Час вялікага пералому ў краінах Цэнтральнай і Усходняй Еўропы ў 1989-1990 гг", "Еўрапейская тоеснасць і яе змяненні па працягу стагоддзяў" і "Гісторыя Польшчы ў поглядах іншамоўных гісторыкаў".

Але дыяпазон разгляданых пытанняў быў значна шырэйшы. Працавалі сімпозіюмы (секцыі) па розных кірунках гістарычнай навукі: па гісторыі сям'і ў еўрапейскім кантэксце, этнагенезе народаў, па гістарыяграфіі (ад вуснай традыцыі да лічбавага запісу), аб праве ў мінулым і сучасным, аб гістарычнай адукацыі ў Польшчы, аб архівах і іх выкарыстанні гісторыкам, аб гарадах з даўняй гісторыяй і задачах кіраўнікоў турыстычных груп (па прыкладзе Кракава) і іншыя.

Я быў запрошаны аргкамітэтам з'езду для выступу на сімпозіюме "Цэнтральная і Усходняя Еўропа ад X да ХУШ ст." з дакладам "Гаспадарчая роля беларускіх земель у Цэнтральнай і Усходняй Еўропе ў ранейшай новай эпосе". У сваім дакладзе (зразумела, на польскай мове) я адзначыў асноўныя чыннікі гаспадарчага развіцця Беларусі ў гарадах і сельскай мясцовасці. Сведчаннем развіцця беларускіх гарадоў і мястэчак быў росквіт рамёстваў і пачатак гандлёвых зносін, асабліва ў буйных гарадах.

У выніку развіцця гарадоў у іх уводзілася самакіраванне мяшчанаў паводле магдэбурскага права, з вызваленнем гараджан ад кіравання з боку вялікакняжацкіх (дзяржаўных) чыноўнікаў.

Вялікія зрухі ў эканоміцы Беларусі адбыліся пасля разгрому Тэўтонскага Ордэна ў бітве пад Грунвальдам у 1410 г. Шляхі па Нёману і Заходняй Дзвіне ў Балтыйскае мора былі адкрыты і паступова асвоены. Попыт на сельскагаспадарчую і мясную прадукцыю краін басейну Балтыйскага мора, асабліва скандынаўскіх краін, і гарадоў Ганзейскага саюзу патрабаваў рэформы аграрных дачыненняў у Беларусі і Літве. У выніку "валочнай памеры" 1557 г. у дзяржаўных маёнтках, а потым і ў прыватна-ўладальніцкіх, з прымяненнем метадаў рацыяналізацыі і сельскагаспадарчага прадпрымальніцтва з боку дзяржавы, магнатаў і шляхты ўдалося рэзка падняць прыбыткі ад рэалізацыі сельскагаспадарчай прадукцыі. Аграрная рэформа прывяла і да фактычнай ліквідацыі сялянскай абшчыны. Кожны гаспадар меў свой участак зямлі (звычайна валоку). з якой сам асабіста, а не ўсёй вёскай разам, выплачваў чынш або працаваў у створаных фальварках на пана (або дзяржаву) спачатку два дні ў тыдзень. Псіхалагічна беларускі селянін мусіў сам думаць пра сваю гаспадарку, пра павіннасці, быць свайго кшталту дробным прадпрымальнікам.

У адрозненне ад сітуацыі ў Беларусі, у Расіі сялянская абшчына захавалася яшчэ некалькі стагоддзяў і духу прадпрымальніцтва ў расійскіх сялян не было: усе арганізацыйныя пытанні ў прыгоннай вёсцы вырашаў памешчык, а падаткі і павіннасці сялянская абшчына выконвала па прынцыпу "кругавой парукі". Абшчыну не разбурылі ні цар Аляксандр II падчас адмены прыгоннага права, ні Пётр Сталыпін, ні нават бальшавіцкі пераварот 1917 г. У некаторых рэгіёнах Расіі, асабліва там дзе было мала памешчыкаў, абшчына праіснавала да самага стварэння калгасаў, да самай калектывізацыі.

Падчас агульнай дыскусіі я выступіў наконт поглядаў гісторыкаў у розных краінах на адны і тыя ж гістарычныя падзеі, засяродзіўшы ўвагу прысутных – навукоўцаў і студэнтаў – па праблеме падручнікаў. Зразумела, што гісторыкі кожнай краіны разглядаюць гістарычны працэс перадусім з пункту гледжання нацыянальнай гісторыі. Было б, напрыклад, абсурдам разглядаць гісторыю Францыі з пункту гледзішча нямецкай нацыянальнай канцэпцыі ці гісторыю Расіі – з пункту гледзішча кітайскай ці мангольскай (нашчадкаў Чынгісхана).

Мне прыйшлося нагадаць слухачам пра сучасныя падручнікі па гісторыі Расіі, што шырока выдаюцца для ВНУ у нашага ўсходняга суседа.

Так, да гэтага часу расійскія (як раней і савецкія) гісторыкі апраўдваюць палітыку Сталіна ў канцы 30-х гадоў, разглядаюць захоп прыбалтыйскіх краін як дабраахвотны ўваход у 1940 г. у склад СССР, а не як вынік рэалізацыі дамоўленасці паміж Гітлерам і Сталіным, зафіксаванай у сакрэтным пратаколе ад 23 жніўня 1939 г., аб падзеле паміж імі краін Усходняй еўропы.

Нагадаў слухачам і аб адсутнасці артыкула "Палякі" у адпаведным томе "Вялікай Савецкай Энцыклапедыі" (1940 г.), бо палякі жылі ў Генерал-Губернатарстве, што належала ўжо Нямеччыне. У тым жа томе артыкул "Польшча" пачынаўся словамі: "Так называлася дзяржава, якая існавала паміж Нямеччынай і Расіяй... "Гэтае выродлівае стварэнне версальскай сістэмы было ліквідавана ўдарам германскай арміі, з аднаго боку, і Чырвонай арміі, з другога" (словы В. Молатава, тагачаснага наркама замежных спраў).

Разам з тым адзначыў, што аб'ектыўна ў выніку гэтых падзей быў аб'яднаны беларускі народ у межах дзяржаўнага ўтварэння – БССР, што ў будучым прывяло да захавання беларусаў у адной самастойнай дзяржаве.

З беларускіх гісторыкаў быў запрошаны на з'езд і яшчэ адзін беларускі гісторык-прафесар Алесь Краўцэвіч з Гародні, які чытае лекцыі ў Беластоцкім універсітэце. Ён выступіў з кароткай рэплікай па аднаму з дакладаў. Ён таксама з групай польскіх гісторыкаў па-за межамі з'езду гісторыкаў займаўся арганізацыйнымі пытаннямі выдання новага нумару "Бюлетэня гісторыі пагранічча", які выходзіць на польскай мове ў Беластоку і ў склад рэдакцыі якога ён уваходзіць. На з'ездзе не было іншых беларускіх гісторыкаў ні з Беларусі, ні з Беластоку.

17-ы з'езд польскіх гісторыкаў зрабіў падсумаванне іх дарobку за апошнія пяць гадоў, даў кірункі іх далейшай працы. Адчуваецца, што польскія гісторыкі цяпер больш звязаныя з агульным гуртам гістарычных даследаванняў у еўрапейскіх краінах.

Анатоль Грыцкевіч, доктар гістарычных навук.

ПАМЁР ГЕНАДЗЬ ПЯТКЕВІЧ

У мінулыя выхадныя пакінуў гэты свет знаны краязнавец з Новага Свержаня Генадзь Пяткевіч.

Генадзь Пяткевіч стаяў у пачатку стварэння арганізацыі ТБМ на Стаўпеччыне. доўгі час узначальваў Стаўпецкую раённую арганізацыю Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны.

Сакратарыят ТБМ, рэдакцыя газеты "Наша слова" выказваюць шчырыя спачуванні родным і блізкім нябожчыка. Мы выказваем упэўненасць, што змаганне Генадзя Пяткевіча не было марным. Беларуская мова, якую ён так любіў, зойме сваё пачэснае месца ў грамадстве, будзе адзінай дзяржаўнай і адзінай агульнанароднай мовай у вольнай і заможнай краіне пад назвай Беларусь.

ПРЫРОДНЫ ДВАРАНІН

На 94-ым годзе жыцця раптоўна памёр Аркадзь Венядзіктавіч Ракітніцкі... Нарадзіўшыся ў Менску ў 1911 годзе ў сям'і прыродных дваран, ён хлапчуком разам з бацькамі пераязджае жыць на Украіну, дзе вучыцца ў школе, знаёміцца з творамі ўкраінскіх пісьменнікаў і паэтаў. У трыццатыя гады ён займаўся ў вячэрняй студыі Беларускага дзяржаўнага тэатра імя Я. Купалы, дзе пасябраваў з Б. Платонавым і С. Станютай.

Былі ў яго лёсе: выключэнне з БДУ, праца ліцейшчыкам, удзел у Вялікай Айчыннай вайне. Усе пасляваенныя гады аддадзены даўнейшаму захапленню – шашкам.

Па рэкамендацыі Г. Верасава – вядомага беларускага шахматыста А. Ракітніцкі становіцца інспектарам па шахматах і шашках у Спорткамітэце БССР, далей – дырэктарам Рэспубліканскага шахматна – шашачнага клуба.

Больш за 32 гады сп. Аркадзь быў нязменным вядоўцам шашачнага клуба "Белыя і чорныя" на Беларускім тэлебачанні, меў званне заслужанага трэнера БССР, майстра спорта СССР.

Сакрэтам ягонага даўгалецця з'яўлялася сяброўства са спортам: штодзённыя прабежкі, гантэлі, гімнастыка, штотыднёвая лазня з добрай парылкай...

Мы з Ракітніцкім жылі ў адным мікрараёне, недалёка ад Кальварыі.

Тое, што сп. Аркадзь быў старэйшы за майго дзеда не было перашкодай! Сустракаліся разам па дарозе ў краму. Размаўлялі. Сп. Аркадзь узгадваў Аркадзя Куляшова (свайго сябра) і знаёмства з народным песняром Янкам Купалам.

У 1997 годзе ён заснаваў музей-кабінет шашак у школе ліцэі № 16 г. Менска і выкладаў разам з сынам у шашачным гуртку дзеткам.

У лютым ён пахаваў любага 50-гадовага сына, але трымаўся годна.

Размаўляў заўсёды – па-беларуску. Меў творчыя планы. Запрашаў у госці, але я не спяшаўся. Мабыць, спазніўся..

Аляксей Шалахоўскі, гісторык.

Беларуская мова – ТБМ – наша будучыня

Ахвяраванні на ТБМ

1. Лявон Анацка 5500 р., г. Ліда.
2. Горацкая суполка ТБМ 13000р., г. Горкі.
3. Ждановіч Міхаіл - 3000 р., г. Менск.
4. Скрэчка Анатоль 10000 р., г. Мазыр.
5. Альховіч Ларыса - 5000 р., г. Менск.
6. Чайкоўскі Павел - 10000 р., в. Кунцаўшчына, Менскі р-н.
7. Маслюкоў Тэльман - 7800 р., г. Светлагорск.
8. Шкірманкоў Ф. Ул. - 10000 р., г. Слаўгарад.
9. Кафедра "Беларускіх народных святкаў і абрадаў БДУК – 50000 р., г. Менск.
10. Хадовіч Сяргей 10000 р., г. Менск.
11. Лісоўскі Тарас – 20 дол., г. Менск.
12. Алена Міхалюк 40 фунтаў, Англія.
13. Казлоўская Іна 2000 р., г. Менск.
14. Дынглі Дэныс – 40 фунтаў, Англія.
15. Жытка Іван 5000 р., г. Камянец.
16. Долбік Алесь 5000 р., Карэліцкі р-н.
17. Скрэчка Анатоль -60000 р., г. Мазыр.
18. Сяргейчык Аляксей – 4000 р., г. Менск.
19. Трафімчык Т.У. – 10000 р., г. Слонім.
20. Шкірманкоў Фелікс - 10000 р., г. Слаўгарад.
21. Лыч Леанід 5000 р., г. Менск.

Просім Вашыя ахвяраванні дасылаць на адрас: вул. Румянцава 13, г. Менск, 220005, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ № 3015212330014 у Менскай гардырэкцыі ААТ Белінвестбанка код 764 праз любое аддзяленне ашчадбанка Беларусбанк (камісійны збор пры гэтым не бярэцца).

Паведамленне

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705
атрымальнік плацяжу
Мінская гарадская дырэкцыя ААТ "Белінвестбанка"
назва банка
Рахунак атрымальніка **3015212330014** Асабовы рахунак **764**

(прозвішча, імя, імя па-бацьку, адрас)

Від плацяжу			Дата	Сума
Ахвяраванні	на дзейнасць			
ТБМ				
			Пеня	
			Разам	

Касір

Плацельшчык

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705
атрымальнік плацяжу
Мінская гарадская дырэкцыя ААТ "Белінвестбанка"
назва банка
Рахунак атрымальніка **3015212330014** Асабовы рахунак **764**

(прозвішча, імя, імя па-бацьку, адрас)

Від плацяжу			Дата	Сума
Ахвяраванні	на дзейнасць			
ТБМ				
			Пеня	
			Разам	

Квітанцыя

Касір **М.П.**

Плацельшчык

Людміла Дзіцэвіч

Ірландскі дзённік

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах)

У пакоі нічога лішняга. Палічкі, шафа, стол. У шафе могуць быць спецыяльныя палічкі для шкарпэтак, калготаў – з матэрыялу. На сценах-карціны. На падлозе – дывановае пакрыццё, але гэта ўжо аджылы стыль. Амаль у кожным доме кампутар, e-mail, Інтэрнэт. У асноўным

для дзяцей, бо многія дарослыя не ўмеюць ім карыстацца. У гасцёўні -- абавязкова камін. Паляць у гэтай мясціне торфам, хаця ў графстве Клер карыстаюцца вуглём. Ваду падаграваюць праз кацёл, а трубы ідуць па надворнай сцяне. Зімой тут цёпла, і трубы не замярзаюць.

Каля хаты абавязкова ёсць садочак. У садочку кветкі, кусты, невялікія дрэўцы. Можа быць басейнік з рыбкамі. Кветак звычайна шмат – і ў паліснічку, і вісяць каля дамоў, і каля вокнаў стаяць. У хаце кветак мала, часам зусім няма вазонаў. На вокнах – фіранкі простыя, не такія вышыкоўныя, як у нас. І, вядома, -- газоны. Прасцейшыя, чым у Англіі, але таксама цудоўныя. Падстрыжаныя, дагледжаныя. Дамы пафарбаваныя ў розныя колеры.

Звычайна дом на 4 спальні каштуе 400 тысяч еўра, 6 спальняў -- 700-800 тысяч. Цяпер сталі шмат будаваць для маладых сем'яў дамы на 2 палавіны 2-х і 3-х спальныя. Каштуе такая палавінка не так і дорага 250-300 тысяч еўра.

У Кілбэгэне вырас цэлы асобны мікраараён з такімі дамочкамі. Таксама шмат у горадзе пустых дамоў на продаж.

Увогуле, ірландцы памятаюць кошты толькі на значныя рэчы, тыпу дома. На дробязі яны не разменьваюцца.

Людміла Дзіцэвіч з Полай Гільфоіл у краме

Кветкі самыя розныя. У гаршчочках, што вісяць каля дома, збор самых розных гатункаў. У садочках растуць такія, як і ў нас: рыжыкі, мальвы, ружы, астры, гваздзікі, бархатцы, маргарыткі, іван-дымар'і, касачы, чабор. У Бёрні, маёй гаспадыні, ёсць нават цяплічка, у ёй растуць 6 памідораў у вазонах. Ёсць невялічкі вадаём з 2-ма рыбкамі. Растуць дзве яблынькі. Прымайстраваныя дзве кармушачкі для птушак.

Кошты ў крамах (у далярах):

свініна 11$ за 1 кг;
ялавічына - 9$;
бараніна – 15$;
куры 8$;
адзін яблык (і інш. садавіна такога аб'ёму) – 0,75$;
бульба (1 кг) -- 2$;
памідоры (1 кг) - 4,6$;
сок (1 л) -- 3$;
ровар -- 322-483$;
мабільны тэлефон -36-333$;
відэакасеты — 21-25$;
магнітафон - 62-620$;
прас – 21-87 $;
міксер – 50-87$;
пыласмок 75-125$;
пасцельная бялізна - 21-62$;
спартовы абутак - 87-124$
мяккі куток – 1605-1996$;
ложак 2-спальны - 613-744$;
люстра -- 124$.

Я даведалася, колькі атрымліваюць выкладчыкі універсітэта, і парадавалася за калегаў - 6000$ у месяц. А некаторыя юрысты могуць мець да 1000$ у дзень.

Мова.

Дзяржаўнымі лічацца дзве мовы: англійская і ірландская. Аднак карыстаюцца ў асноўным адной англійскай. Ірландская мова прысутнічае ў школах як прадмет абавязкова, на дарожных указальніках першай перад англійскай, і часам на шыльдах. Што паказальна, шыльды каля муніцыпалітэта выкананыя толькі на англійскай мове. Праўда, самі ірландцы на гэта не звяртаюць увагі, і нават не ведаюць пра гэта. Калі я ў іх спытала, то ніхто не мог сказаць, якая мова на шыльдзе. Людзі ў асноўным прагматыкі думаюць пра хлеб, а не пра мову. Як і ў Беларусі. Тут нават цяжэйшая сітуацыя лінгвістычная. Праўда, першы канал ТБ выкарыстоўвае ў навінах, асветніцкіх перадачах ірландскую мову і толькі. Рэклама, фільмы -- у асноўным на англійскай. Кажуць, часам паказваюць фільмы на ірландскай мове, але зрэдку, бо яны не папулярныя, не ўсе добра ведаюць і разумеюць мову. У асноўным фільмы робяцца ў Англіі. Праўда, калі паказваюць навіны, то людзі, якія даюць інтэрв'ю, вельмі ўпэўнена валодаюць ірландскай мовай, а вядоўцы — проста клас. Ірландцы кажуць, што ірландскамоўныя вядоўцы - найлепшыя.

(Працяг у наст. нум.)

Станіслаў Суднік

З БЕЛАРУСКАЙ МОВАЙ ПА ЖЫЦЦІ

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Эпіграфы газета мела два: **"Жыве Беларусь!"** і радкі М. Багдановіча:

"... Біце ў сэрцы іх,
біце мячамі,
Не давайце
чужынцамі быць..."

Тады ж узнікла і пытанне, хто будзе выдаўцом газеты. Само жыццё вымушала нас на пераход ад аморфнага зямляцтва да нейкай арганізацыі. Мы маглі або аформіць сваю арганізацыю, як гэта пазней парабілі беларускія зямляцтвы ў розных кутках Савецкага Саюза, або далучыцца да нейкай арганізацыі ў Беларусі. Арганізацый такіх тады было дзве: Беларускі Народны Фронт "Адраджэньне" і Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны. Параіўшыся, усё-такі яшчэ быў 1990 год, мы вырашылі, што ўсё тое, што мы спланавалі для сваёй дзейнасці, найбольш адпавядае мэтам і задачам ТБМ. Таму тады ж у жніўні 1990-га года было прынятае рашэнне аб ператварэнні беларускага зямляцтва ў г. Прыазёрску Джэзказганскай вобласці Казахскай ССР у Прыазёрскую гарадскую арганізацыю ТБМ імя Ф. Скарыны. **"Рокаш"** такім чынам быў вызначаны **газетай Прыазёрскай гарадской рады ТБМ імя Францішка Скарыны (Джэзказганскай вобласці, Казахскай ССР)**. Гэта была другая газета ў гісторыі (пасля "Нашага слова"), якая выйшла пад шыльдай ТБМ. У прынцыпе раду ТБМ, як такую, ніхто і не абіраў, актыў зямляцтва аўтаматычна пачаў выконваць функцыі рады. Так было больш бяспечна і дэмакратычна. Ядро тым не менш складалі афіцэры-беларусы 1-га аддзелу плюс частка найбольш актыўных афіцэраў 2-га і 3-га аддзелаў.

Пра выхад газеты ведалі ўсе, каму трэба: і асобы аддзел, і камандзіры аж да Масквы, але рэакцыя была нулявая. Ад першага нумару было ўстаноўлена правіла, што ў газеце не павінна быць слова "рускі". Мы пісалі пра бела-рускія справы. І нам сваіх праблемаў хапала.

Пасля выхаду мы разаслалі газету па вядомых нам адрасах, а неўзабаве пасыпаліся заяўкі і праз паўгода мы мелі мабыць да сотні сталых чытачоў і, нават, аўтараў.

Пасля выхаду 1-га нумара "Рокаша" і ацэнкі сітуацыі мы зрабілі наступны крок. У верасні 1990 года ў Прыазёрску мы адкрылі беларускую нядзельную школу. Тады гэтая з'ява была даволі новая. Нашая школа была першая і адзіная беларуская школа на абшарах СССР. За базу была ўзята школа "60-год Казахстана", дзе вучыліся мае сыны. Дазвол дырэктара мы атрымалі без праблем. Стаяла пытане, як набраць вучняў? Мы развесілі аб'явы. **Алена Лабуда**, жонка капітана Лабуды з Пружан і рэдактар мясцовай тэлестудыі арганізавала для мяне інтэрвію на мясцовым тэлеканале. Тады на тым тэлебачанні ўпершыню прагучалі беларускія словы, хоць адна ці дзве фразы, але прагучалі. Быў уключаны, як зараз кажуць і адміністрацыйны рэсурс. Усё такі, камандзір я быў ці не камандзір? Камандзір. Таму сваім падначаленым у мяккай форме, але скамандаваў: дзяцей школьнага ўзросту адправіць у школу. Тут значную дапамогу аказала **Святлана Іўлева** са Слуцка. Яна была настроена, калі не нацыяналістычна, то крайне патрыятычна. Муж у яе быў рускі з Алтая, але вучыўся ў Менску разам з адным з нашых актывістаў **Сяргеем Міхалевічам**. Сама Святлана закончыла Менскі мед-інстытут і працавала ў горадзе ўрачом. Мела значны аўтарытэт. Таму яе пазіцыя была вельмі важная для жонак афіцэраў, некаторыя з якіх паглядалі на нашыя пачынанні даволі скептычна. Але, калі Іўлева адправіла ў школу сваю дачку, то гэта рэзка палепшыла стаўленне іншых жанчын. Безумоўна, што дзецям не хацелася ісці ў школу яшчэ і ў нядзелю. Але тут ужо працавалі розныя фактары: ад ***трэба і абавязаны ведаць сваю мову***, да цікавасці саміх заняткаў. Былі такія, як **Алена Бязрукава**, якая засвойвала ўсё беларускае з фанатызмам і праз паўтары гады ўжо пісала вершы па-беларуску. Гэта была ўнікальная дзяўчынка - наша апора ў вучнёўскім калектыве. Лена падчас прыходу ў школу (у звычайнай школе яна была недзе ў 7-м класе) мела цвёрда сфармаваныя нацыянальныя перакананні. Адкуль яны ў дзяўчынкі, якая вырасла ў рускамоўнай сям'і (маці беларуска, айчым рускі), фактычна не жыла ў Беларусі, ніхто не ведаў. Прачытаўшы ў газеце Дэкларацыю аб дзяржаўным суверэнітэце Беларусі, яшчэ да прыходу ў школу, яна выразала **яе**, прыклеіла на сцяну і заявіла бацькам: "Ад гэтага моманту я - беларуска!" Яе айчым пасля скардзіўся: "Што вы зрабілі з маёй дачкой? Дома прымушае сястру размаўляць па-беларуску, а бацькоў проста называе маскалямі." Лена выдатна закончыла першы год, атрымала ў падарунак поўны збор твораў Уладзіміра Караткевіча. Другі год яна давучылася да палавіны, пакінула бацькоў і пераехала да дзеда з бабуляй у Менск, тут закончыла 9 класаў і пайшла вучыцца далей.

Але і тыя, у каго не было такіх перакананняў, каго прымушалі хадзіць у школу бацькі, усяроўна навучыліся і чытаць, і пісаць і ведалі асновы гісторыі. Менавіта, мы ў Прыазёрску першыя ўжылі тэрмін "беларусазнаўства", каб назваць прадмет, дзе давалі агульныя веды пра Беларусь.

У 1990/91 навучальным годзе недзе з месяц у нас быў адзін клас. Затым мы вымушаныя былі падзяліць яго на два і не з-за колькасці дзяцей, а з-за таго, што дзеці былі рознаўзроставыя, і старэйшыя нашмат хутчэй засвойвалі матэрыял. Заняткі ў старэйшым класе вёў я, у малодшым **Ігар Супаненка.**

У 1991/92 навучальным годзе ў школцы было ўжо тры класы з агульнай колькасцю вучняў больш 40 чалавек. Усе выкладчыкі былі афіцэры. Старэйшы клас прадаўжаў весці я, сярэдні – Ігар Супаненка і малодшы даверылі лейтэнанту **Маянскаму**, украінцу, але родам з Гародні, які лепш за іншых ведаў мову. Былі і тры-чатыры запасныя выкладчыкі: маёр **Цвірка**, ст. л-ты **Грамадка**, **Пахучы** і яшчэ лейтэнант з Гомеля, прозвішча, нажаль, ужо забылася. Запасныя выкладчыкі былі патрэбныя таму, што ўсё ж такі гэта былі афіцэры. Не заўсёды на выхадныя ўсе былі вольныя, а заняткі сарваць было немагчыма. Таму і трымалі ў пастаяннай гатоўнасці запасных.

(Працяг у наступным нумары.)

Рэдактар Станіслаў Суднік

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі:
№ 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі:
220034, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: naszaslowa@tut by
http://tbm.org.by/ns/

Рэдакцыйная калегія:
Міхась Булавацкі, Людміла Дзіцэвіч, Вольга Іпатава, Васіль Ліцьвінка, Ірына Марачкіна, Леакадзія Мілаш, Алесь Петрашкевіч, Людміла Піскун, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г.Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 1. 10. 2004 г. Замова № 1924.
Аб'ём 1 друкаваны аркуш. Наклад 2000 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 1280 руб., 3 мес.- 3840руб.
Кошт у розніцу: 290 руб. (у Менску -,310 руб.)